

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА IV КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Учебният предмет *български език и литература* в IV клас има комплексен характер, който се изразява в изучаване в единство и чрез вътрешнопредметни връзки между български език и литература. В IV клас завършва етапът на емпиричното изучаване на езиковите норми и се поставят основите на системното изучаване на езика и на литературата в прогимназиалния образователен етап. В резултат на обучението в края на четвърти клас от ученика се очаква да притежава езикови и литературни компетентности, които са в основата на функционалната грамотност и са необходими за по-нататъшното обучение и учене през целия живот.

Учебната програма за IV клас реализира основни цели на обучението по български език и литература, свързани с:

- усъвършенстване на уменията на учениците да говорят и пишат книжовно, да четат и слушат с разбиране, да общуват резултатно;
- задълбочаване на знанията за строежа на езика и езиковите и речевите единици, за някои правоговорни, правописни, пунктуационни и граматически норми;
- усъвършенстване на уменията за четене, възприемане и интерпретация на кратки по обем и достъпни като съдържание значими произведения от българската и световната класика в литературата и фолклора за деца;
- обогатяване на знания, умения и отношения, свързани с нравствени и естетически ценности;
- усъвършенстване на комуникативноречевите умения за създаване на собствен текст;
- развитие на личностните качества, познавателните интереси и творческите способности на четвъртокласниците.

Учебното съдържание, определено с учебната програма за IV клас, включва знания от различни дялове на езика – фонетика, морфология, синтаксис, лексикология и лексикография, като поставя акцент върху звуковете (твърди и меки съгласни звукове и фонетичните им промени в потока на речта, особеностите на правописа и правоговора на гласните и съгласните звукове в различни фонетични позиции), частите на речта (числително име, определителен член, степенуване на прилагателно име, време на глагола – сегашно, минало и бъдеще), видовете изречения по

състав (просто и сложно), частите на простото изречение (сказуемо), редактирането. Знанията за литературата се отнасят до: определени жанрови проявления от литературата и фолклора за деца (легенда), някои фигури на речта (олицетворение), видове текст (диалог, монолог), автор на литературно произведение. Продължава усъвършенстването на читателската, литературната и езиковата култура, както и на уменията за учене.

Съществена особеност на учебната програма е структурираният контекст, който предполага методическа свобода при подбора на методи и средства за постигане на очакваните резултати. Определени са тематични кръгове (България, българският народ и българският език, приятелството, знанието, културното многообразие и нравствените добродетели), чрез които се ориентира изборът на произведения за постигане целите на литературното обучение. Формирането на знания, умения и отношения се осъществява на емпирико-описателно равнище с опора на сетивния опит и с приоритет на практически значимото знание.

Реализацията на учебната програма по български език и литература за IV клас в седмичното разписание се постига по следния начин:

- езиково обучение – 3.5 часа, от тях 1,5 часа за създаване на текстове;
- литературно обучение – 3.5 часа, от тях 0,5 за извънкласно четене.

Прилагането на програмата в конкретна образователна среда предполага търсене на гъвкави функционални решения за преподаване, учене, оценяване, съобразени с образователните потребности на учениците.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентност	Знания, умения и отношения
Езикови компетентности	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира връзката между книжовен изговор и правопис на звуковете. • Познава отношенията между звуковете като градивни единици на думата. • Образува сложни думи. • Разпознава числителни имена като части на речта – бройни и редни. • Определя време на глагола (сегашно, бъдеще, минало). • Степенува прилагателните имена. • Употребява правилно частите на речта. • Прави справка в тълковен речник за значението на определена дума. • Разпознава в речта думи с противоположно значение (антоними). • Разпознава сказуемото като основа на изречение. • Разграничава простите изречения в състава на сложното по броя на сказуемите. • Отделя със запетая простите изречения в състава на сложното изречение.
Комуникативноречева компетентност	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира връзката между темата и заглавието на текста. • Преразказва в устна форма сбито съдържанието на чужд художествен/нехудожествен повествователен текст. • Съчинява текст: в отговор на въпрос по съдържанието на изучавано литературно или фолклорно произведение; по аналогия, по картина от художник. • Редактира свой и чужд текст. • Извлича информация за езикови и литературни факти от различни текстове.

Области на компетентност	Знания, умения и отношения
Литературни компетентности	<ul style="list-style-type: none"> • Открива диалог и монолог в художествен текст. • Познава легендата като фолклорен и литературен вид. • Открива взаимовръзката между епизодите в развитието на действието в изучавано произведение. • Свързва постъпките на героите с мотивите за поведението им. • Открива посланието на текста. • Аргументира отговора си на въпрос, свързан със съдържанието на художествен и нехудожествен текст. • Открива олицетворение в художествен текст. • Познава съдържанието на значими произведения на класиката и съвременната литература за деца и на фолклора, включени в учебното съдържание. • Изгражда си представа за автора чрез негови значими произведения. • Изразява емоционално-оценъчно отношение към герои, епизоди, картини.
Социокултурни компетентности	<ul style="list-style-type: none"> • Открива белези на културната различност в изучавани литературни произведения. • Съставя писмен текст с помощта на словесна или визуална опора във връзка с изучавано литературно или фолклорно произведение.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Изговор и правопис на звукове и думи в българския език	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава твърди и меки съгласни звукове. • Познава начини за отбелязване на меки съгласни звукове. • Отбелязва мекост пред о, пред у, пред а. • Изговаря книжовно меки съгласни. 	<ul style="list-style-type: none"> • твърди съгласни звукове • меки съгласни звукове

	<ul style="list-style-type: none"> • Изговаря книжовно думите без ударение. • Пише отделно думите без свое ударение (кратки местоименни форми, частици, предлози, съюзи). 	
Словообразуване	<ul style="list-style-type: none"> • Познава сложните думи като образувани от два корена. • Образова сложни думи по различни начини. • Използва правилно сложни думи в речта си. • Пише правилно сложни думи. 	<ul style="list-style-type: none"> • сложна дума
Частии на речта	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава пълен и кратък член на съществителното име от м. р., ед. ч. чрез проверка с личното местоимение <i>той</i>. • Познава числителното име като част на речта. • Разпознава видовете числителни имена - бройни и редни. • Пише правилно числителните имена. • Разграничава правилно глаголите в първо, второ и трето лице, единствено и множествено число. • Прави разлика между изговора и правописа на окончанията <i>-а, -ат, -я, -ят</i> на глаголите за сегашно време. • Определя сегашно, бъдеще и минало време на глагола. • Употребява правилно формите на глаголите с окончание <i>-а, -я</i> или <i>-м</i> в първо лице единствено число. • Открива примери за съвместната употреба на различните глаголни времена – сегашно, минало, бъдеще. • Употребява правилно сегашно, бъдеще и минало време на глагола. • Употребява правилно частите на речта. 	<ul style="list-style-type: none"> • определен член • числително име • числително бройно име • числително редно име • време на глагола

<p><i>Думи с противоположно значение</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Познава антонимите като думи с противоположно значение. • Определя значението на антонимите в езиковия контекст. • Разпознава антонимни отношения между думи. • Разграничава синоними от антоними. • Употребява уместно в речта си антоними. • Прави справка за речниковото значение на думи в тълковен речник (включително и електронен). 	<ul style="list-style-type: none"> • антоними
<p><i>Изреченията по състав</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава сказуемото като основа на изречението. • Познава простото изречение като вид изречение по състав. • Ориентира се за простото изречение в състава на сложно по броя на сказуемите. • Разграничава съюзно и безсъюзно свързване на прости изречения в сложно. • Прилага пунктуационни правила за отделяне на простите изречения в състава на сложното. • Преобразува простите изречения в сложни и обратно. • Разпознава графически пряка от непряка реч. • Преобразува пряка в непряка реч. 	<ul style="list-style-type: none"> • сказуемо • просто изречение
<p><i>Текст и общуване</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Прави изказване по зададена тема, като се ориентира в комуникативноречевата ситуация. • Прави устен преразказ на текст, като предава накратко и последователно съдържанието му. • Разказва устно по картина от художник. • Отговаря писмено на поставен въпрос към художествен или нехудожествен текст като посочва аргументи от текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • съчинение по аналогия • редактиране

	<ul style="list-style-type: none"> • Съчинява текст по аналогия и по словесна опора (две думи). • Прилага различни начини за поправка (редактиране) на текст – чрез заместване, добавяне, съкращаване, разместване. • Употребява правилно букви и цифри при писане на кратки електронни съобщения и писма. 	
Литературно обучение		
<i>Литературни и фолклорни текстове</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава диалог и монолог в художествен текст. • Открива връзките между мотивите и действията на героите. • Разпознава легендата като жанр. 	<ul style="list-style-type: none"> • диалог • монолог • легенда
<i>Особености на художествено произведение</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Открива взаимовръзката между епизодите в развитието на действието в изучавано произведение. • Разграничава автора на литературно произведение от неговия герой. • Познава съдържанието на значими произведения на класиката и съвременната литература за деца и на фолклора, посветени на България, българския народ и българския език, приятелството, знанието. • Сравнява случки и герои в литературни и/или фолклорни произведения. • Открива олицетворение в художествен текст. 	<ul style="list-style-type: none"> • автор • олицетворение
<i>Културна осъзнатост</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Познава произведения от детската литература, свързана с културното многообразие и нравствените добродетели на българския народ. • Рецитира стихотворения от български автори (например, „Обичам те, родино...” на Елисавета Багряна, „Моята учителка” на Леда Милева и “Майка ми” на Иван Вазов). • Открива основни белези на националната си идентичност в самостоятелно прочетени художествени произведения. 	

• Изразява предпочитания към автори и заглавия на литературни и фолклорни произведения на различни култури.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишен брой часове за изучаване на учебния предмет във IV клас - 238 часа.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	50%
За затвърдяване на новите знания и за обобщение	40%
Извънкласно четене	7%
За диагностика на входното и на изходното ниво	3%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

В IV клас оценяването се извършва текущо и в края на учебната година. В началото на учебната година се организира тестово изпитване за установяване на входното ниво на езиковите и на литературните компетентности, а края на учебната година се провежда и външно оценяване за установяване на резултатите от обучението.

Проследяването на напредъка на всеки ученик се основава на писмени и устни форми на проверка, които се прилагат в съответствие с концепцията за формиращото оценяване. В резултат на текущите проверки знанията и уменията на учениците се поставят оценки с количествен и качествен показател.

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Обучението по български език и литература в IV клас допринася за формиране на съвременните ключови компетентности чрез комплекс от дейности.

Ключови компетентности	Примерни дейности и междупредметни връзки
<p>Компетентности в областта на българския език</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ съставяне на прости и сложни изречения по схеми; ✓ разграничаване на сложно от просто изречение чрез посочване на глаголите в тях; ✓ участие в дидактически игри за откриване мекостта на съгласните с буквите – ю, - я след съгласен звук и с буквата – ь в съчетание с о; ✓ прилагане на начини за проверка на правописа на думи с <i>-ър , -ръ; -ъл, -лъ; -стн,- здн, -ств.</i> ✓ откриване на числителни имена в различни по вид и жанр текстове; ✓ търсене на думи в тълковен речник, включително и в електронен вид; ✓ съпоставяне на думи и изрази с противоположно значение; ✓ свързване на простите изречения в състава на сложното безсъюзно или чрез съюзни връзки <i>и, но, че</i> и др. ✓ изпълнява упражнения за съвместна употреба на глаголни времена (сегашно, минало и бъдеще); ✓ използва езикови и неезикови средства в комуникативна ситуация; ✓ задава въпроси по съдържанието на изучаваното литературно или фолклорно произведение; ✓ рецитиране на стихотворение по избор; ✓ прави коментар в отговор на въпроси, свързани със съдържанието на художествения текст.
<p>Умения за общуване на чужди езици</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ съпоставяне на български и чужди думи и изрази; ✓ прилагане на знанията за части на речта от български език в обучението по чужд език;
<p>Математическа компетентност и основни компетентности в</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ разграничаване на единствено и множествено число на имената и глаголите; ✓ съпоставяне на числително бройно и числително редно име;

<i>природните науки и на технологиите</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ извличане на информация от езикови и неезикови текстове от детски енциклопедии, от учебници и др.
<i>Дигитална компетентност</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ използване на тълковен електронен речник; ✓ използване на електронни средства за комуникация при създаването на SMS, поздравителни картички, писма; ✓ участие в екипна дейност за изготвяне на презентации, свързани с изучавани произведения; ✓ прилагане на правилата за речева учтивост в интернет общуването.
<i>Умения за учене</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ посочване на варианти за заглавие на текста съобразно темата; ✓ използване на различни стратегии за извличане на информация от художествен и научнопопулярен текст; ✓ преразказване на легенда; ✓ посочване на примери за олицетворение в художествен текст; ✓ правене на съпоставка на художествен и нехудожествен текст, на диалог и монолог; ✓ извършване на съпоставка на две или повече литературни и/или фолклорни произведения; ✓ отговаряне писмено на въпрос; ✓ изразяване на емоционално-оценъчно отношение към героите в литературно и фолклорно произведение; ✓ четене на откъси от литературни и фолклорни произведения; ✓ откриване мотивите за поведение на героите в литературно и фолклорно произведение; ✓ разкриване на последователността и връзката на епизодите в изучаваното или прочетеното самостоятелно литературно или фолклорно произведение.
<i>Социални и граждански компетентности</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ участие в общуването с различни комуникативни роли; ✓ участие в обсъждане на текстове - преразкази, съчинения;

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ мотивирано изказване за чужд ученически текст.
<i>Инициативност и предприемчивост</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ участие в извънкласна работа по проекти; ✓ самостоятелен избор на литературни произведения от даден автор; ✓ изразяване на предпочитания към автори и заглавия на литературни произведения; ✓ предлагане на идеи за представяне на книга.
<i>Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ изготвяне и оформяне на изложби, училищен вестник; ✓ сценично представяне на изучавани произведения; ✓ представяне на лично творчество.
<i>Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ съчиняване на текстове на екологични теми по предложена словесна опора; ✓ създаване на кратки текстове, свързани със здравословния начин на живот.

Забележка: Посочените дейности са примерни и не изчерпват възможностите за изграждане на междупредметни връзки.